

Riksrevisionens rapport om aktivitetsersättning

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens skrivelse 2015/16:37 Riksrevisionens rapport om aktivitetsersättning och två följdmotioner.

Riksrevisionens övergripande slutsats i granskningsrapporten Aktivitetsersättning – en ersättning utan aktivitet? (RiR 2015:7) är att syftet med aktivitetsersättningen inte uppnås och att ersättningen inte lever upp till riksdagens och regeringens mål om ett aktivt förhållningssätt för unga med nedsatt arbetsförmåga.

I skrivelsen redovisar regeringen dels sin bedömning av de iakttagelser som Riksrevisionen har gjort i rapporten, dels vilka åtgärder som har vidtagits eller som kommer att vidtas med anledning av rapporten.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna och lägger skrivelsen till handlingarna.

I betänkandet finns två reservationer (M, C, L).

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden	5
Granskning av aktivitetsersättningen	5
Reservationer	9
1. Aktivitetsersättningen, punkt 1 (M, C)	9
2. Aktivitetsersättningen, punkt 1 (L)	9
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	11
Skrivelsen	11
Följdmotionerna	11

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Aktivitetsersättningen

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:3266 av Solveig Zander och Johan Forssell (C, M) och

2015/16:3267 av Emma Carlsson Löfdahl m.fl. (FP).

Reservation 1 (M, C)

Reservation 2 (L)

2. Skrivelsen

Riksdagen lägger skrivelse 2015/16:37 till handlingarna.

Stockholm den 8 december 2015

På socialförsäkringsutskottets vägnar

Fredrik Lundh Sammeli

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Lundh Sammeli (S), Johan Forssell (M), Carina Ohlsson (S), Mikael Cederbratt (M), Phia Andersson (S), Markus Wiechel (SD), Lars-Arne Staxäng (M), Yilmaz Kerimo (S), Solveig Zander (C), Rickard Persson (MP), Lotta Finstorp (M), Kerstin Nilsson (S), Linus Bylund (SD), Emma Carlsson Löfdahl (L), Aron Modig (KD), Teresa Carvalho (S) och Christina Høj Larsen (V).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet regeringens skrivelse 2015/16:37 Riksrevisionens rapport om aktivitetsersättning. Två motioner har väckts med anledning av skrivelsen. En redovisning av behandlade förslag finns i bilagan.

Riksrevisionen har granskat om systemet med aktivitetsersättningen är effektivt för att aktivera unga med långvarigt nedsatt arbetsförmåga. Riksrevisionen överlämnade sin granskningsrapport till riksdagen i april 2015. Därefter överlämnade riksdagen rapporten till regeringen.

Riksrevisionen redogjorde för den aktuella granskningen vid utskottets sammanträde den 2 juni 2015.

Under ärendets beredning har Folkpartiet (FP) bytt namn till Liberalerna (L).

Utskottets överväganden

Granskning av aktivitetserättningen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionerna och lägger skrivelse 2015/16:37 till handlingarna.

Riksrevisionens rapport

Riksrevisionens syfte har varit att granska om systemet med aktivitetserättning är effektivt för att aktivera unga med långvarigt nedsatt arbetsförmåga. Avsikten med att införa aktivitetserättning som ersättningsform var bl.a. att genom aktivering ge unga personer med funktionsnedsättning en ökad grad av självständighet.

Riksrevisionens övergripande slutsats är att syftet med aktivitetserättningen inte uppnås. Ersättningen lever inte upp till riksdagens och regeringens mål om ett aktivt förhållningssätt för unga med nedsatt arbetsförmåga. Riksrevisionen bedömer att regeringen har varit alltför passiv i sin styrning, trots uppenbara och sedan länge påtalade problem i det nuvarande systemet med aktivitetserättningen.

I övrigt visar rapporten att det behov av insatser som i dagsläget finns för gruppen med aktivitetserättning inte motsvaras av utbudet; framför allt saknas insatser för unga med aktivitetserättning som står långt ifrån arbetsmarknaden. Försäkringskassan bedöms inte ha fullgjort sitt samordningsuppdrag då många personer med aktivitetserättning saknar insatser. Det finns även problem med samordning mellan aktörerna. Det förstärkta samarbetet mellan Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen förefaller fungera väl i stora delar av landet, men det fungerar sämre på större orter än på mindre. Vidare visar granskningen att det saknas ekonomiska incitament för unga med aktivitetsersättning att lämna ersättningen för studier, vilket skapar inlåsnings effekter i systemet. Slutligen finner Riksrevisionen att den tidsbegränsade ersättningen skapar onödigt oro för personer med permanent nedsatt arbetsförmåga. Det finns såväl etiska som administrativa och ekonomiska skäl som talar för att ge beslut för en längre tidsperiod i fråga om personer som efter noggrann prövning har bedömts ha en permanent nedsatt arbetsförmåga.

Med anledning av rapportens övergripande slutsats riktar Riksrevisionen rekommendationer till regeringen respektive Försäkringskassan. Riksrevisionen rekommenderar regeringen att se över dels ansvariga aktörers uppdrag när det gäller samordning av insatser till personer med aktivitetserättning, dels möjligheten att öka de ekonomiska incitamenten, dels möjligheten till längre beslutsperioder och differentierade ersättningsnivåer. Riksrevisionen rekommenderar Försäkringskassan att lyfta fram uppfölj-

ningen i samordningsuppdraget och utveckla statistik över relevanta resultatmått samt att informera om de ekonomiska incitamenten kring aktivitetsersättningen.

Regeringens skrivelse

Regeringen delar i huvudsak Riksrevisionens bedömningar och instämmer i slutsatsen att det finns problem i det nuvarande systemet med aktivitetsersättning. Det är enligt regeringen angeläget att bryta utvecklingen med ett ökande antal personer som har aktivitetsersättning. De personer som har förutsättningar för det ska få bra stöd för att kunna få eller återfå arbetsförmåga. I likhet med Riksrevisionen anser regeringen att det kan finnas etiska och administrativa skäl för att se över möjligheten att få längre beslutsperioder. Det finns visserligen redan i dag vissa möjligheter till vilande aktivitetsersättning vid studier, men regeringen delar bedömningen att incitamenten till viss del kan ha en återhållande effekt. Det hade enligt regeringen varit intressant om redovisningen hade inkluderat kommunernas samtliga insatser på området, och inte enbart daglig verksamhet. Ett stort antal sysselsättningsfrämjande insatser erbjuds exempelvis av kommunerna inom ramen för socialtjänsten.

När det gäller åtgärder med anledning av Riksrevisionens iakttagelser nämner regeringen bl.a. följande. En översyn av regelverket för aktivitetsersättningen pågår för närvarande inom Regeringskansliet. Beslutsperiodernas längd och incitamenten att gå över till arbete och studier är frågor som ska analyseras. En nationell samordnare för unga som varken arbetar eller studerar kommer att tillsättas av regeringen för att arbeta med förbättrad samverkan mellan myndigheter, kommuner, landsting och organisationer på nationell, regional och lokal nivå kring insatser för denna grupp. Vidare har regeringen tillsatt en delegation för större genomslag för arbetsmarknadspolitiska insatser mot ungdomsarbetslöshet på lokal nivå. Delegationen bedöms kunna bidra till att fler personer med aktivitetsersättning ska få bättre möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

Regeringen nämner också de satsningar som görs i budgetpropositionen för 2016 som berör unga med aktivitetsersättning. De statliga medlen till samordningsförbunden föreslås öka med 59 miljoner kronor per år fr.o.m. 2016. Vidare föreslås att 300 miljoner kronor ska tillföras under 2016 för att fler personer ska kunna få arbete inom Samhall AB och för att arbetslösheten i målgruppen ska minska. För att fler personer ska kunna få en anställning med lönestöd föreslår regeringen vidare en satsning på särskilt introduktions- och uppföljningsstöd (SIUS). Slutligen föreslår regeringen en satsning för åren 2016–2019 inom området psykisk ohälsa. Varje år ska 280 miljoner kronor satsas i syfte att möta den ökande ohälsan bland barn och unga vuxna t.o.m. 30 år.

Motionerna

I motion 2015/16:3266 av Solveig Zander (C) och Johan Forssell (M) anförs att de ekonomiska trygghetssystemen bör ses över i syfte att stärka de ekonomiska incitamenten att gå vidare från aktivitetsersättning till studier och arbete. I dagens system finns inlåsnings effekter och personer som har sjuk- eller aktivitetsersättning måste enligt motionärerna få bättre förutsättningar att bryta sitt utanförskap.

Emma Carlsson Löfdahl m.fl. (FP) begär i kommittémotion 2015/16:3267 ett tillkännagivande om att studiemedel i stället för aktivitetsersättning bör utgå vid förlängd skolgång. Aktivitetsersättningen bör endast omfatta de som inte har något annat alternativ.

Utskottets ställningstagande

Ett av de bakomliggande syftena med att införa aktivitetsersättning var att ersättningsformen ska stimulera till aktivitet utan att den ekonomiska tryggheten påverkas. Det är enligt utskottets mening viktigt att aktivitetsersättningen i praktiken lever upp till dessa avsikter och att det finns ett aktivt förhållningssätt för unga med nedsatt arbetsförmåga. Av skrivelsen framgår att regeringen kommer att verka för en fortsatt utveckling när det gäller samordning, insatser och stöd till unga kvinnor och män med aktivitetsersättning.

Utskottet kan också konstatera att regeringen, som i huvudsak delar Riksdagens bedömningar, aviserar ett antal åtgärder som syftar till förbättringar för gruppen unga som har aktivitetsersättning. En rad satsningar riktade till gruppen görs i 2016 års budgetproposition, där regeringen även föreslår åtgärder för att förebygga behovet av aktivitetsersättning.

Utskottet lägger stor vikt vid frågan om incitament för att gå över från aktivitetsersättning till studier och arbete. Det finns redan i dag en möjlighet för en person med s.k. vilande aktivitetsersättning att pröva att börja arbeta utan att den grundläggande rätten till aktivitetsersättning påverkas. Incitament för att övergå till arbete och studier är en av de frågor som analyseras i den pågående översynen av regelverket för aktivitetsersättningen. Utskottet kommer att följa resultatet av översynen och utgår från att regeringen så snart det är möjligt återkommer till riksdagen i frågan. Mot bakgrund av den pågående översynen ser utskottet inte skäl för riksdagen att nu göra ett tillkännagivande till regeringen. Utskottet avstyrker därmed motion 2015/16:3266 (C, M).

När det gäller frågan om beviljande av studiemedel i stället för aktivitetsersättning vid förlängd skolgång har utskottet nyligen behandlat ett liknande motionsyrkande i betänkande 2015/16:SfU1. Där hänvisade utskottet till betänkandet Moderniserad studiehjälp (SOU 2013:52), som föreslår en successiv avveckling av den del av aktivitetsersättningen som beviljas på grund av förlängd skolgång. Utskottet anförde att den pågående beredningen i

Regeringskansliet bör avvaktas. Utskottet ser inte nu skäl att göra en annan bedömning. Motion 2015/16:3267 (FP) avstyrks därför.

Utskottet föreslår att riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna.

Reservationer

1. Aktivitetsersättningen, punkt 1 (M, C)

av Johan Forssell (M), Mikael Cederbratt (M), Lars-Arne Staxäng (M), Solveig Zander (C) och Lotta Finstorp (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:3266 av Solveig Zander och Johan Forssell (C, M) och
avslår motion
2015/16:3267 av Emma Carlsson Löfdahl m.fl. (FP).

Ställningstagande

Personer med sjuk- eller aktivitetsersättning måste få bättre förutsättningar att bryta sitt utanförskap. I dagens system finns inlåsnings effekter som bl.a. visar sig då en person med aktivitetsersättning påbörjar studier på deltid eller börjar söka arbete. För att förändra situationen bör en översyn göras av trygghetssystemen för att stärka de ekonomiska incitamenten att gå vidare från exempelvis aktivitetsersättning till studier och arbete. De ekonomiska trygghetssystemen måste uppmuntra fler att gå från sjukdom till jobb eller utbildning, att få ett sammanhang och en egen försörjning.

2. Aktivitetsersättningen, punkt 1 (L)

av Emma Carlsson Löfdahl (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:3267 av Emma Carlsson Löfdahl m.fl. (FP) och
avslår motion
2015/16:3266 av Solveig Zander och Johan Forssell (C, M).

Ställningstagande

Flera rapporter har visat att aktivitetsersättning för förlängd skolgång alltför ofta övergår i aktivitetsersättning för nedsatt arbetsförmåga utan att arbetsförmågan prövats ordentligt. Med utgångspunkt i förslagen i betänkandet Moderniserad studiehjälp (SOU 2013:52) bör unga som på grund av funktionsnedsättning behöver förlängd skolgång få ersättning från studiemedelssystemet, inte aktivitetsersättning. Regeringen bör snarast återkomma med förslag i enlighet med det anförda.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2015/16:37 Riksrevisionens rapport om aktivitetsersättning

Följdmotionerna

2015/16:3266 av Solveig Zander och Johan Forssell (C, M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över de ekonomiska trygghetssystemen i syfte att stärka de ekonomiska incitamenten att gå vidare från aktivitetsersättning till studier och arbete och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:3267 av Emma Carlsson Löfdahl m.fl. (FP):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om studiemedel i stället för aktivitetsersättning vid förlängd skolgång och tillkännager detta för regeringen.